

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЇ УВАГИ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ УЧНІВ 1 – 3 КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. В умовах реформування сучасної спеціальної загальноосвітньої школи особливого значення набуває питання вивчення психолого-педагогічної сутності такого складного явища як неуспішність розумово відсталих учнів 1 - 3 класів, розробка способів і методів діагностування й ефективної корекційної роботи з ними.

Актуальною дана проблема є для розумово відсталих учнів 1 - 3 класів, характерними для яких є нова соціальна ситуація розвитку та навчальна діяльність як провідна. Важливість молодшого шкільного віку зумовлена й тим, що даний період розвитку найбільш сприятливий для здійснення впливу на особистість з боку дорослих.

Мета даної статті – висвітлити особливості організації корекції уваги розумово відсталих учнів у навчальній діяльності.

Аналіз досліджень свідчить, що увага розумово відсталих учнів 1 – 3 класів є предметом як загальної, так і спеціальної психології, педагогіки, фізіології, гігієни, медицини, яка вивчається науковцями за кількома напрямками [4, 5].

Відповідно до першого напрямку, увага визначається як психічна функція і у колі інтересів науковців знаходяться її функції та місце в інших психічних процесах (П. Гальперін, Н. Добриніна, І. Ільтесон, М. Кононова, Б. Ломов, О. Лурія, О. Неровня, А. Пуні, С. Рубінштейн та ін.).

Представники другого напрямку зосереджуються на вивченні психологічних і психофізіологічних механізмів уваги (Л. Виготський, Н. Добринін, К. Корнілов, Н. Ланге, І. Страхів та ін.).

Вченими представниками третього напрямку (В. Заремба, І. Лаврова, Є. Никиреєва, І. Полякова, А. Рещук, С. Спичак, В. Трофимова та ін.)

визначалися особливості розподілу уваги та її переключення й перерозподілу.

Окремий напрям складають дослідження сучасних вчених, в яких розкриваються різні аспекти порушень уваги (М. Вагнеров, М. Боухал, Р. Конечний, М. Лебединський, В. Мясищев, К. Платонов, А. Снежевський, З. Сухомлинський та ін.); психологічних особливостей навчальної успішності розумово відсталих учнів 1 - 3 класів (В. Волошина, Н. Губа, М. Дригус, О. Погрібна, Л. Співак, А. Марченко, Л. Чепіга); психофізіологічних засобів активізації розумової працездатності особистості (П. Білоус, В. Войтенко, В. Компанець, Н. Корольова, М. Корольчук, Л. Лепіхова, М. Малков, С. Операйло, С. Плющ, В. Стадник, Н. Стеценко, А. Черкашин, В. Шевченко); психологічних та дидактичних умов виховання уваги у розумово відсталих учнів початкових класів (Б. Айзенберг, Є. Гуніна, С. Забрамна, Т. Захарова, Р. Лаптева, Л. Малашинська, В. Петрова, І. Полякова, У. Ульєнкова та ін.).

Незважаючи на те, що проблема дослідження особливостей уваги розумово відсталих школярів займає значне місце в психолого-педагогічних дослідженнях, проте такий аспект даної проблеми як корекція уваги у розумово відсталих школярів 1 – 3 класів у процесі навчальної діяльності залишається недостатньо висвітленою і розробленою. Окрім того, доводиться констатувати про ряд проблем – з поміж інших особливо гостро постали питання експериментального дослідження корекції уваги розумово відсталих учнів 1 - 3 класів, які розпочинають навчання в динамічних умовах інтенсивності та емоційної напруженості шкільного навантаження, нормування якого регламентується в сучасній школі новими навчальними планами та програмами, внутрішкільного диференційованого навчання [5, с.74].

Для розвитку властивостей уваги розумово відсталих дітей даної категорії ми підібрали відповідні психологічні ігри і вправи, розробивши комплексну корекційно-розвиткову програму «Моя увага - подруга успіху».

На усіх етапах розробки, організації та проведення формувального експерименту налагоджено тісну співпрацю з педагогами та психологами спеціальної школи.

Під час визначення цілей і задач корекційно-розвиткової роботи ми не обмежувалися лише актуальними проблемами і труднощами розвитку дитини, а виходили з найближчого прогнозу розвитку.

Програма корекційної роботи психологічно обгрунтована. Для здійснення корекційних впливів було створено і реалізовано певну модель корекції: загальної, типової, індивідуальної.

Загальна модель корекції — система умов оптимального вікового розвитку особистості в цілому — передбачає розширення, поглиблення, уточнення уявлень дитини про навколишній світ, про людей, суспільні події, про зв'язки і відносини між ними; використання різних видів діяльності для розвитку мислення, що аналізує сприйняття, спостережливість тощо. Такий характер проведення занять враховує стан здоров'я (особливо в дітей, соматично ослаблених, з коморбідними порушеннями). Необхідно оптимально розподіляти навантаження упродовж заняття, дня, тижня, року, вести контроль та облік стану дитини.

Типова модель корекції базується на організації практичних дій учнів на різних основах і спрямована на оволодіння різноманітними компонентами дій та поетапне формування їх.

Індивідуальна модель корекції містить у собі визначення індивідуальної характеристики психічного розвитку дитини. її інтересів, наочності, проблем; виявлення провідних видів діяльності, особливостей функціонування мислення, визначення рівня розвитку різних дій; складання програми індивідуального розвитку з опорою на більш сформовані сторони, дії провідної системи для здійснення переносу отриманих знань у нові види діяльності та сфери життя.

Цілеспрямований вплив на дитину здійснюється через психокорекційний комплекс, що є системним утворенням, яке складається з

декількох взаємозалежних блоків. Кожен блок спрямований на розв'язання різних завдань і складається з особливих методів та прийомів.

У корекційний комплекс складався з чотирьох основних блоків: діагностичного; настановного; корекційного; блоку оцінки ефективності корекційних впливів.

Мета діагностичного блоку — діагностика особливостей розвитку уваги дитини, виявлення факторів ризику, формування загальної програми педагогічної корекції.

Мета настановного блоку — зняття тривожності, підвищення впевненості дитини в собі, формування бажання співробітничати з педагогом.

Мета корекційного блоку — гармонізація та оптимізація розвитку дитини, перехід від негативної фази розвитку до позитивної, оволодіння способами взаємодії зі світом і з собою, оволодіння певними способами діяльності.

Блок оцінки ефективності корекційних впливів передбачає вимірювання педагогічного змісту і динаміки реакцій, сприяння появи позитивних поведінкових реакцій і переживань, стабілізацію позитивної самооцінки.

Програма корекційно-розвиткової роботи з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку з порушеннями уваги складається із серії спеціально організованих корекційно-розвиткових уроків, підібраних з урахуванням рівня розвитку дітей, їхніх вікових та індивідуальних особливостей. У спеціально організованому предметно-розвитковому середовищі стимулювалися пізнавальні інтереси дітей, закріплювали навички, отримані на корекційно-розвиткових уроках. Предметно-розвиткове середовище заміняє домашні завдання і звільняє батьків від додаткових турбот.

Зважаючи на вище сказане метою програми є розвиток властивостей уваги (стійкості, переключення, розподілу, концентрації й обсягу) у розумово відсталих учнів 1-3 класів.

Обов'язковою умовою реалізації «Програми з розвитку і корекції уваги в розумово відсталих учнів 1 – 3 класів» було спеціально створене предметно-розвиткове середовище. Потрапляючи в нього, діти з порушеннями уваги мають можливість під контролем учителя чи вихователя вправляти свої уміння, набуті на корекційно-розвиткових уроках, і відчувати підтримку дорослого (що формує в дітей віру в успіх).

У процесі занять у них спостерігається стійкий інтерес до всіх ігор корекційно-розвиткової програми. Особливу зацікавленість викликають ігри, спрямовані на розвиток сенсорної і моторно-рухової уваги. Під час ігор діти виявляли ініціативу, впевненість у своїх діях.

Наступний напрям корекційної роботи – робота з батьками розумово відсталих учнів. З цією метою нами було проведено цикл бесід: «Увага та її роль у навчальній діяльності», «Вікові особливості уваги розумово відсталих школярів. «Чи можна керувати увагою дитини?», «Формування уваги й урахування її індивідуальних особливостей у навчально-виховній роботі з розумово відсталими дітьми», «Порушення уваги в молодшому шкільному віці», « Психолого-педагогічна допомога дітям з порушеннями уваги», «Спільна робота педагогів і батьків щодо розвитку довільної уваги в розумово відсталих школярів».

Окрім того, при організації експериментальної роботи ми враховували, що вчасно прийняті превентивні заходи дозволяють попередити різного роду відхилення в розвитку уваги. З іншого боку, взаємозумовленість у розвитку різних сторін психіки дитини дозволяє значною мірою оптимізувати розвиток за рахунок інтенсифікації сильних сторін через механізм компенсації. Окрім того, при розробці програми корекції й розвитку уваги корекційні прийоми варто спрямовувати не просто на корекцію відхилень у розвитку, на їхнє попередження, але й на створення сприятливих умов для

найповнішої реалізації потенційних можливостей гармонійного розвитку особистості розумово відсталого школяра.

Таким чином, мету нашої корекційно-розвиткової роботи ми сформулювали як систему завдань трьох рівнів: а) корекційного - виправлення відхилень і порушень розвитку, вирішення труднощів розвитку уваги;

б) профілактичного - попередження відхилень і труднощів у розвитку уважності як властивості особистості молодшого школяра; в) розвиткового - оптимізація, стимулювання й збагачення змісту розвитку властивостей уваги в процесі цілеспрямованої систематичної діяльності [1].

Складаючи розвитково-корекційну програму, ми опиралися на підходи: системності корекційних, профілактичних і розвиткових задач; єдності діагностики і корекції, діяльнісний принцип корекції; урахування вікових, індивідуальних особливостей дитини; комплексності методів психологічного впливу; зростання складності пізнавальних завдань; врахування обсягу і міри різноманітності матеріалу; врахування емоційного забарвлення матеріалу [1,2,3].

Реалізація корекційно-розвиткової програми вимагала постійного контролю динаміки змін особистості, поведінки і діяльності, емоційних станів, почуттів і переживань розумово відсталих школярів. Такий контроль дозволяв внести необхідні корективи в завдання програми, методи і засоби колекційного впливу на дитину. Кожен крок був оцінений з точки зору його впливу з урахуванням кінцевих цілей програми.

У процесі формувального експерименту ми поєднували формування уваги у процесі навчальної діяльності учнів експериментального класу із впровадженням розробленої нами корекційної програми у процесі навчання дітей.

Література

1. Антонова І. П. Увага і наочуваність розумово відсталих учнів 1 - 3 класів / І. П. Антонова // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / Інститут психології імені Г. С. Костюка АПН України. - Київ : 2008. - Т. 10.- Ч. 4. – С. 12-19.
2. Бойчук І. І. Біоритмологічні особливості перебігу процесів уваги як віддзеркалення загальних закономірностей ритмічної організації життя / І. І. Бойчук // Проблеми загальної та педагогічної психології : Збірник наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України. - Київ : 2007. - Т. 9.- Ч. 2. - С. 25-33.
3. Борисова І. Щоб учні були уважнішими // Шкільний світ. - 2006. - № 35. - С.5-6.
4. Кузнецова Л.П. Компетентний підхід до розуміння властивостей уваги молодшого школяра // Початкове навчання та виховання. - 2006. - № 15. – С.27-29.
5. Сасіна І.О. Дослідження особливостей уваги у дошкільників з порушеннями зору // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія: Зб. наукових праць / відп. ред.: В.М.Синьов - К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007.- Вип.8. – 348с. – С.105–107.